

De taal van het verlangen, Ammy van Heusdenlezing 18 maart 2009, Kees Verduijn

Inleiding

In de herfst van 2008 werd ik benaderd door de VCW om de Ammy van Heusden lezing te verzorgen rond het thema “Verlangen”. Enkele jaren geleden heb ik er een artikel over geschreven in het vakblad. Dat artikel was voor mij een belangrijk station in de ontwikkeling van mijn gedachten over hulpverlening.

Ik was geïnspireerd geraakt door het boek “Oorspronkelijk bestaan” van H. Andriessen. Hij beschrijft daarin dat verlangen een *krachtbron* vormt in de geestelijke begeleiding. Dat raakte me: “een krachtbron” Er viel voor mij iets op de plaats. Tot dan toe beleefde ik dat wat er niet was als een *gemis*, als een tekort. En daar zat een zweem van treurigheid in. Hoe immers kan iets wat er niet is iets positiefs in zich dragen? Maar ik vond een overtuiging waarin dat verlies en gemis en tekort niet het laatste woord hadden. In het gemis en in het tekort was - als een kostbare parel- verlangen aanwezig. Op een paradoxale manier is in het verlangen de ervaring al aanwezig van datgene waarnaar we ons uitstrekken.

Deze ervaringen lagen ten grondslag aan mijn verhaal destijds in het blad van de VCW. Ze waren inmiddels meer gerijpt en zoals dat gaat met je opgedane ervaringen, kregen ze een plaats in mijn manier van hulpverlenen. Ik had een taal gevonden, die mijn manier van hulpverlenen verder heeft verdiept. De taal van het verlangen. Vanmiddag wil ik u meenemen op mijn ontdekkingsstocht rond deze taal van het verlangen binnen hulpverlening, binnen pastoraat, binnen andere begeleidingsvormen. Ik wil daarbij stilstaan hoe zo'n grondwoord als 'verlangen' zich verhoudt tot de relationele ethiek, zoals dat is uitgewerkt in de contextuele benadering.

Naar mijn indruk schrijft Ivan Boszormenyi - Nagy nergens uitdrukkelijk over 'verlangen'. Sterker nog: verlangen is een woord dat we niet zo snel binnen de wetenschappelijk en rationele discours tegenkomen. Misschien komt dat door de ongrijpbaarheid van het woord; het valt buiten de rationeel - technische benadering van de wetenschap. In de religie en in de filosofie komen we het verlangen veel tegen evenals in de verhalende en poëtische literatuur. 'Verlangen' is een draagbalk in vele romans en gedichten, van streekroman tot aan de grote wereldliteratuur. Het is een grondwoord van alle tijden en van alle culturen in deze wereld.

Vormen van verlangen

Hoe kun je “verlangen” nu precies omschrijven? In mijn woordenboek wordt als synoniem de 'begeerte' genoemd. *De begeerte om van iets vervuld te zijn*. Begeerte lijkt een wat andere klank te hebben. Daar zit iets in van 'willen hebben'.

Al snel komt dan het woord hebzucht om de hoek kijken. We leven in een periode, waarin de hebzucht erg tastbaar is geworden. Zijn de financiële en economische crisis, die ons meer en meer raken niet gevolgen van de inhaligheid van grote topbankiers en kleine aandelensjacheraars? *“hebben is hard, is twee borsten, is naar de aarde hongeren en dorsten, is van de wereld en haar goden zijn”* zo dichtte Ed Hoornik in zijn sonnet “Hebben en zijn”. Hebben en begeren hebben dan eigenlijk een negatieve lading.

Maar er zit ook een andere kant aan: begeren is noodzakelijk: je bent inhalig om voldoende voedsel binnen te krijgen. Je hebt lekkere soep nodig om op te kunnen groeien. In het voorjaar sperren de jonge vogels hun bekjes wijd open om zoveel mogelijk voedsel te ontvangen. Het begeren naar een eigen huis en haard, een plek onder de zon, naar voedsel, naar seksualiteit, zijn gerechtvaardigde behoeften. Wij hebben onze behoeften, we willen groeien, we willen ontplooiën en we willen groot worden. We willen leven, overleven en genieten van het leven, als het kan bruisend, onstuimig.

In wat we begeren zijn we aanvankelijk egocentrisch, gericht op de vervulling van die behoefte. In onze begeerte hebben we de neiging om de ander object te laten worden. Iemand, die aan onze behoefte moet voldoen. "Wees zo, dat ik u bemin", zo schreef de Vlaamse schrijver Marnix Gijsen. Dat is de ingewikkelde en misschien we gevaarlijke kant van ons begeren: de ander wordt verlengstuk van ons en verliest zijn eigenheid, zijn ander-zijn. Daar maak je brokken mee; de ander gaat daaronder lijden.

Verlangen gericht op de ontplooiing van het zelf.

Ondertussen ontwaren we de eerste richting in het verlangen: Die van de gerechtvaardigde zelfontplooiing, van het willen groeien en bloeien. En dan komt me die mythische figuur van Ikarus in gedachten:

Ikarus zat met zijn vader Daedalus op het eiland Kreta gevangen. De koning wilde hen niet laten gaan omdat Daedalus het geheim van het labyrint kende. Hij had het als een kundig bouwmeester zelf gebouwd. Maar Daedalus vervaardigde voor zichzelf en voor zijn zoon vleugels van was en daarmee kon hij van het eiland wegvlugten. Daedalus waarschuwde Ikarus niet te hoog te vliegen opdat zijn vleugels niet zouden smelten en niet te laag opdat ze niet te zwaar zouden worden door het opspattend zeewater. Ikarus genoot dermate van het vliegen dat hij hoger en hoger steeg en de woorden van zijn vader vergat. Het was werkelijk fantastisch: hij kon de wereld zien zoals de goden 'm zagen met alle kleurschakeringen en bewegingen! Alleen, hij had niet in de gaten dat hoe dichterbij hij bij de zon kwam, zijn vleugels langzaam begonnen te smelten. En toen hij dat ontdekte stortte hij neer en sloeg te pletter op de zee.

Het is niet gemakkelijk het goede midden te vinden. *'Matigheid is de deugd, die andere deugden leidt'*, zo luidt een oude Middeleeuwse kloosterwijsheid. Dat is een vorm van levenskunst, die niet erg populair is, maar die ons in een tijd van smeltende ijskappen en een stijgende zeespiegel toch weer voor ogen wordt gehouden. Het gaat er kennelijk om je op een goede manier te verhouden tot datgene wat je verlangt. Wanneer je te inhalig bent, dan gaat het mis... Aan de andere kant: wanneer je te laag vliegt, dan kunnen je vleugels te zwaar worden.

Dat verlangen naar die ultieme vrijheid is prachtig: op vakantie genieten we daarvan: eindeloze uitzichten, of, zoals ik zelf weer eens bewust werd de afgelopen winter: hoe heerlijk is het om te schaatsen op de weidse plassen en tussen de berijpte rietkragen. Een gevoel van vrijheid en ruimte, dat ik nauwelijks met woorden kan uitdrukken.

We kunnen deze vorm van verlangen ook omschrijven als "passie". De passie waarmee je in het leven staat en waarmee je je leven vorm geeft. Passie, die kleur geeft aan het mensenbestaan. Op allerlei manieren geven mensen in hun creatief handelen vorm aan hun leven. In de schoonheid van muziek en beeldende vormgeving bereiken mensen grote hoogten; daarin ligt de grandeur van het

mens-zijn. “De mens moet in staat zijn de pijl van zijn verlangen boven de mensheid uit te schieten en het koord van zijn boog moet weer kunnen snorren”, zo laat Nietzsche zijn Zarathustra zeggen.

Op de reis door ons leven leren we echter ook de begrenzing kennen. Achter elke vervulde wens ligt een volgende wens, zoals achter iedere golf weer een nieuwe golf tevoorschijn komt. Aan ons begeren is geen einde, als het aan ons ligt. Andriessen schrijft dat in een proces van innerlijke groei het verlangen een andere vorm krijgt. Gaandeweg en door de ervaring van de begrenzing heen ontdekken dat verlangen uitstijgt boven ons begeren, boven ons willen hebben, boven de directe behoeftebevrediging. Verlangen is een vrucht, die tijd nodig heeft om te rijpen. Verlangen draagt zelfs iets van de oneindigheid in zich. Verlangen is dan niet meer afhankelijk van de directe oplossing. De vervulling zullen we zelfs nooit geheel bereiken in ons bestaan. Maar het opent ons bestaan wel naar onderliggende waarden. Hier raakt verlangen het zielsniveau.

Verlangen naar verbondenheid

Verlangen kent ook een andere richting. Dat is de het verlangen naar *samen*, naar contact, naar verbinding. Naar opheffing van de eenzaamheid en het alleen zijn. Twee polen in ons verlangen: die van zelfontplooiing en bloei enerzijds en die van verbonden zijn en samen zijn aan de andere kant. Of moet ik anders zeggen: de ultieme ervaring van vrijheid wil uiteindelijk gedeeld worden, krijgt zijn betekenis pas echt wanneer we die ervaring met anderen kunnen delen... Ik denk het: in de gedeelde ervaring vindt het verlangen zijn vervulling. In de verbondenheid krijgen onze ervaringen hun betekenis en waarde.

Die wens tot verbondenheid: daar is veel over geschreven in de psychotherapeutische literatuur. Is dat eigenlijk niet de diepe eenheid willen herstellen, waaruit we zijn voortgekomen? Is dat niet het eeuwige heimwee naar die oertoestand, de symbiose van moeder en kind, naar ons verloren paradijs? Dan kijken we onder andere met een psychoanalytische blik. We raken de lezing van vorig jaar van Paul Heyndrickx, die het veld van de rouw heeft uitgewerkt in zijn lezing.

Wanneer we ons verlangen inkleuren met de kleuren van de rouw, dan kijken we naar *achteren*, achterom, naar iets dat was. Dan kijken we naar ons gemis. En die kant zit er ook in. Ik moest denken aan Harry Potter, die op een zeker moment de ‘spiegel van Negereb’ heeft ontdekt. Wanneer hij daarin kijkt, dan ziet hij zichzelf met zijn (door een ongeluk omgekomen) ouders, die hem liefdevol en bevestigend aankijken. Perkamentus, het wijze hoofd van de school legt hem dan uit dat je in deze spiegel datgene ziet wat je het meest verlangt en dat het voor ieder mens anders is. Harry verzinkt bijna in de spiegel: zo miste hij zijn ouders. Hij kan zich er bijna niet van losmaken. Daarvoor waarschuwt Perkamentus hem: je kunt je levenslust kwijtraken door te kijken naar datgene wat er niet is, je kunt eraan ten onder gaan. Verschillende cliënten komen me voor ogen en ik moet zeggen: ik herken wel iets van die aantrekkingskracht, die melancholische zwaartekracht.

Ja, mensen zoeken de verbinding. Ze willen van betekenis zijn en ze zoeken hun bevestiging in het ja woord van de ander. De filosoof Buber geeft aan: “*we hebben een heimelijk en beschroomd verlangen naar een ‘ja’ op ons bestaan*”. In de Video Hometraining heb ik oog gekregen voor dat kwetsbare en onophoudelijk zoeken naar contact dat kinderen al op zeer jonge leeftijd doen. Vanuit de contextuele visie heb ik ook zicht gekregen op het gevende, dat daarin aanwezig is. De zorg, die kinderen dragen in dat contact met hun ouders. Zeker wanneer ouders in de knel zitten, dan proberen kinderen op allerlei manieren iets bij te dragen. Ik vind de notie van “het gevende kind”

een van de grootste eye - openers en verdiensten van de contextuele therapie van Ivan Boszormeney - Nagy. Verbinding, waarin vrij ontvangen en gegeven kan worden.

Dit kwetsbare geven kan gemakkelijk beschadigd worden. In een gezelschap van mensenhulpers is dat geen onbekende boodschap. We stuiten op muren, die mensen opbouwen om hun kwetsbare eigenheid te beschermen. Een muur, die veiligheid geeft en waarmee je zorgt dat je niet keer op keer beschadigd wordt. Een muur om mee te kunnen overleven. Een muur, die levensnoodzakelijk was en soms is. Dat te zeer beschermde en gefrustreerde verlangens uit zich dan in vormen van psychopathologie en gefixeerde relationele patronen. Een persoonlijkheidsstoornis, depressiviteit, angst en rigiditeit.

Dat wordt een muur, die je in de weg gaat zitten wanneer je een intiem contact wilt opbouwen, wanneer je een verdiept contact met je man of vrouw wilt hebben, of met je zoon of je dochter. Zij schrikken van deze muur van afweer, waarmee intimiteit vermeden wordt. En bovendien zit je zelf ook niet altijd lekker achter die muur. Het kan tamelijk eenzaam zijn achter die ooit levensnoodzakelijke façade. Maar op een gegeven (!) moment vraag je jezelf af: "waar is de deur, waar is de sleutel"? En wat gebeurt er wanneer je de deur opent van dat vervreemde en vergeten deel van jezelf?

De weg naar het verlangen

Naast het gebouw van de HdS in Barneveld, waar ik werk staat een grote kastanjeboom. In het voorjaar bloeit de boom en gedurende de zomer ontwikkelen zich de vruchten. In september vallen de kastanjes met een plof op de grond en op het dakje van de fietsenschuur. Gedurende een gesprek met een cliënt, waarin aan de orde was hoe ze nu in een verdiept contact met anderen kon staan, kwam het beeld bij me naar boven van een kastanje: die afweer, die moeite om jezelf kenbaar te maken en kwetsbaar te durven zijn in het contact met anderen, dat lijkt soms op zo'n stekelige kastanjeschil. Raak me niet aan, zegt die schil. Maar dat zegt hij niet voor niets. Die afwerende schil herbergt een prachtige vrucht, die bescherming nodig heeft tot het moment dat zij volgroeid is. Therapeutisch kun je de vergelijking maken met de uitspraak: weerstand is het vermogen om te beschermen wat kwetsbaar is. Kortom: dat dient met respect behandeld te worden. Onderzoeken wat de noodzaak en de waarde van de bescherming is. Ik realiseer me dat het voor sommige mensen te spannend is om daarbij stil te staan.

Diep van binnen twijfelen mensen er dikwijls aan of ze wel gerechtigd zijn om stil te staan bij al die verborgen stukken van henzelf. Een laag besef van zelfwaardering en zelfcompassie zorgen er dikwijls voor dat allerlei onderliggende parels in het stof blijven liggen. Hoe kunnen mensen zich weer gerechtigd weten?

Erkenning voor wat de bijdrage en betekenis is van mensen in hun context, erkenning, als het kan van dierbaren en verwanten, vormt naar mijn idee de weg om dichterbij dat verlangen te komen. Erkenning geeft je weer grond onder de voeten: ik doe ertoe, ik heb ook een –om het in vaktaal te zeggen- gerechtigde aanspraak verworven, op grond waarvan er ruimte komt voor mijzelf. Ruimte waarin ik de moed vind om die schil van weerstand langzaam af te leggen.

Erkenning is meer dan zeggen dat het goed is dat je geeft; erkenning dient erop gericht te zijn om waarde te geven aan de persoon. Met andere woorden: "Ik zie *jou* in wat je doet".

En dan is er nog iets, waardoor het voor mensen erg moeilijk is om die afweer los te laten: Direct onder de harde schil van de afweer zitten allerlei emoties, die bedreigend zijn en die moeilijk zijn om onder ogen te zien: de zachte binnenkant gevormd door het verdriet. Je voelt aan dat dit onuitgesproken verdriet er zit en je kunt bang zijn dat het je overspoelt en dat je er in ten onder zult gaan. Verdriet om alles wat je hebt gemist en wat je zo ontzettend nodig had. Verdriet om alles wat je aangedaan is en waardoor je zo beschadigd voelt. Verdriet over alles wat je wilde betekenen, maar dat niet gezien werd of dat afgekeurd werd. Juist omdat dit een uiterst kwetsbaar stukje is en zo uiterst pijnlijk kan zijn wanneer het aan het daglicht komt is het zo moeilijk om daar bij stil te staan. Je kunt er in wegzinken. En er is moed voor nodig om dit proces in te gaan.

Verdriet wil gedeeld worden. Gedeelde smart... . Wanneer mijn tranen er mogen zijn bij de ander, dan verandert het verdriet, dan zuiveren deze tranen het verdriet en het gemis. *“Ik heb nog wel een wond, maar het is nu een schone wond”* zo zei een cliënte eens tegen mij.

Maar in die schil van afweer en verdriet is een vrucht aanwezig: die van het verlangen. Verlangen naar kennen en gekend zijn. Erkend te zijn in wie je bent, in je eigenheid en in je betekenis. Je doet er toe. Of nog dieper: Naar een ‘kennen zoals je ook gekend bent’, zoals Paulus in zijn Hooglied van de liefde schrijft.

Juist wanneer je dit verlangen weer ontdekt, “ontmoet” is misschien een beter woord, dan heeft dat een genezende werking. Verlangen om gezien te zijn en van betekenis te zijn voor die ander. Eigenlijk kom je er iets in tegen van de goedheid van jezelf. Wanneer je dit verlangen ontmoet, dan roept dit ook het *ja - woord* op: het is goed, het mag er zijn of in wat meer klassieke termen: het wacht erop de benedictie te ontvangen, de zegen. Op de een of andere manier verandert er dan iets aan het gemis: het kleeft niet meer aan mij als een tekort van mijzelf, waarvoor ik me moet schamen of waaraan ik me schuldig weet. Ik kan het gemis loskoppelen van mijn identiteit, van wie ik zelf ben, en hoe ik naar mijzelf kijk. Ik kan mijzelf ontmoeten in mijn authentieke behoefte aan verbinding.

Dit is een proces, waarin ik een ander nodig heb. Ik vind dat *ja - woord* in het aangezicht van de ander; daar weet ik mij ontmoet en in de erkenning kan ik contact maken met wat in mijzelf is.

In het begin van mijn verhaal gaf ik aan: in het verlangen is de ervaring van het verlangde reeds aanwezig. Daar bestaat een mooi oud verhaal over van de middeleeuwse Soefi mysticus Roemi, waarin hij vertelt over een man, die elke dag bad: “God, ik heb Je nodig” Dag aan dag bad hij zijn gebed. Toen kwam de duivel: “jouw gebed helpt niet veel, God antwoordt niet”. Bedroefd hield de man op met bidden. In een droom verscheen een engel aan hem en vroeg: waarom bid je niet meer? “God antwoordt niet” zei hij, “ik ben bang dat hij me afwijst”? Toen sprak God: “Jouw roep “O, God” is mijn roep “hier ben ik”. In jouw verdriet deel ik me aan je mee” ... In het verlangen is de ervaring van vervulling op een bepaalde manier al aanwezig, maar je kijkt er snel aan voorbij.

Op een dergelijke manier verandert ook ons gemis in de aanraking van het verlangen. Augustinus noemt dit: “genezen aan het verlangen”. Kierkegaard beschrijft hoe het verlangen opweegt tegen de angst. In de ontmoeting met ons verlangen strekken we ons weer uit naar buiten, naar de ander/ de Ander. De weg wordt weer geopend.

Verlangen als weg naar de dialoog

In het ja - woord op hun verlangen vatten mensen weer moed om hun weg te gaan en zich op een nieuwe manier te verbinden. Om gestolde relaties nieuw leven in te blazen; om verbroken verhoudingen opnieuw tegen het licht te houden en te zoeken naar een rechtvaardig herstel. Je vindt er moed in om op een nieuwe manier kwetsbaar te zijn in de contacten, die je aangaat. De ontmoeting met het verlangen vormt een bron om in dialoog te gaan. Buber schreef over de dialoog dat de weg naar de ander loopt via de weg van de zelfinkeer. Vanuit de plaats waar je staat kun je de ander ontmoeten. Ik meen dat het ontmoeten van het verlangen helpt om die eigen grond te vinden en in te nemen. Zo groeit uit dat verlangen een kwetsbare plant, die tegelijk veel groeikracht heeft en de weg naar het licht gaat en tot bloei komt.

De Ander...

Maar, ik moet nog een andere wending maken in het verhaal over het verlangen. Tot nu toe heb ik in mijn verhaal erg de nadruk gelegd op ons eigen verlangen, waarmee ik de ander ontmoet.

Ik wil graag nog op een ander been gaan staan. *“In het gelaat van ieder mens ligt een onstilbaar verlangen”*, zo stond op de folder. Het gaat niet alleen om mijn weg naar binnen en van daaruit weer naar de ander; onverwacht word ik stilgezet, opmerkzaam gemaakt ja, zelfs opgeschrikt door iets anders, door iemand anders, door de Ander, om het met Emanuel Levinas te zeggen. Het gelaat van de ander onderbreekt mijn verhaal, het vraagt om voorrang.

Vanuit mijn gemis kan ik inleven hoe het voor een ander moet zijn om te missen. Vanuit mijn overvloed kan ik begrijpen hoe het ook voor anderen goed kan zijn. Vanuit mijn ontdekte verlangen kom ik ook het verlangen van anderen op het spoor. Ik word gewaar hoezeer anderen ook verlangen naar het goede en in hun kwetsbaarheid en armoede lijden. Dat gelaat van de ander is oneindig, zo geeft Levinas aan. Ik ontdek het verlangen op het gezicht van de ander en weet dat ik daar antwoord op moet te geven. Of om het contextueel te zeggen: het gaat om het goede recht van alle betrokkenen, het gaat ten diepste om mijn veelzijdige betrokkenheid, die voorrang vraagt op mijn zelfontplooiing. Zorg dragen voor mijn verlangen en zorg dragen voor de ander, die een verlangend mens is, die wacht op een ja woord op zijn bestaan.

En wanneer het me lukt om de vervulling van mijn eigen verlangen op te schorten, even te laten rusten en stil te staan bij het goede recht van de ander, die evenzeer een verlangend schepsel is als ik, dan vind ik daarin op een nieuwe manier zin en betekenis. Geven maakt op een nieuwe manier vrij.

De ander wordt daarin mijn weg tot vrijheid, tot bestemming. In toenemende mate ontdek ik dat wanneer ik – op een niet geparentificeerde manier- mijzelf kan loslaten en antwoord geef aan de ander, ik mijn bestemming vind. Zo ontdek ik dat de relationeel ethische weg ook een spirituele weg is.

Marilyne Robinson vertelt in haar roman “Gilead”:

“Elk menselijk gelaat doet een beroep op je, omdat je er niet aan ontkomt te onderkennen hoe uniek het is, en welke moed en eenzaamheid erin liggen. En dat geldt al helemaal voor

het gezichtje van een klein kind. Ik zie dat als een soort visioen, niet minder mystiek dan welk ander ook”.

En werkelijk: wanneer je eenmaal de taal van het verlangen bewust bent, dan word je je gewaar hoezeer door alle kieren en gaten van het menselijk bestaan dit heen komt. In de richting, de mensen leven klinkt het woordeloze lied van hun verlangen door. En zelfs in de vervormingen van hun verlangen is diep de authentieke hartslag te horen. Wanneer je mensen daarin kunt ontmoeten, wanneer je hun stille verlangen mag aanraken, dan ontstaat er ruimte bij hen voor verdere groei.

Op deze manier komt het verlangen in een relationeel ethisch kader te staan. Zo vormt de weg naar de ander ook voor mij een weg, waarlangs ik mijn bestemming bereik. Betekent dat ieder ander? Van mijn vader heb ik de wijsheid geleerd (zoals hij die ook heeft voorgeleefd en daarin een vrij mens was) “let maar op, wie er op je weg wordt geplaatst en wees er voor hen” .

Ik eindig mijn lezing met het verhaal van een cliënte, laat ik haar Monique noemen. Ze heeft me veel geleerd. Ze volgde een dagbehandeling en was gediagnosticeerd met “trekken van een Borderline stoornis” . Ik heb een tijd met haar opgetrokken. Monique moest leven met een stuk gemis aan bevestiging en schade van de afwijzing en verlating - haar moeder had een nog pijnlijker levensgeschiedenis. Ze had als oudste dochter erg veel opgevangen in hun gebroken gezin, toen ze nog een heel jong meisje was. Ze kreeg zelf een kind en moest als alleenstaande moeder verder. Laatst vertelde ze me:

“Kees, je hebt ooit tegen mij gezegd dat ik misschien altijd wel blijf verlangen naar de liefde van mijn moeder, en dat is ook zo. Dat voel ik. Ik voel wel dat het nu anders wordt. Ik ga het nu minder bij haar halen, want ik weet dat ze het niet kan geven en dat moet ik onder ogen zien. Maar ik zie nu dat ik het wel aan mijn zoon kan geven. Ik zie dat hij ook verlangt naar liefde, naar iemand, die helemaal van hem houdt. Tegelijk doet het me ook zeer, als ik dat zie. Dan denk ik: zo’n kind was ik ook. Dat doet pijn. Maar ik zie ook dat ik het wel aan hem kan geven. ...”

Beter kan ik het niet zeggen; het vertelt naar mijn idee precies waar het in het contextuele gedachtegoed om gaat: de constructieve actie, de zorg voor het nageslacht maakt vrij. Dit is het verlangen naar goedheid, waardoor je uitstijgt boven jezelf en waarin je uiteindelijk en paradoxaal genoeg de vervulling van je verlangen zult vinden.

Monique helpt me om het oog te richten op het kwetsbare kind. En in dat kwetsbare kind komt er, in een tijd waarin de grote verhalen zagezegd hebben afgedaan, een levensnoodzakelijk groot verhaal (opnieuw) op onze agenda: op duizend manieren zorg dragen dat kinderen het vuur van verlangen brandend kunnen houden.

Kees Verduijn